

מאלפי זהב

אוצר הערות וחידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת אחרי - קדושים

פרשת אחרי מות

(ט"ז '109 א) בקרבנתם לפני ד' וימותו. הנה לכאור' מבואר כאן להדיא טעם מיתתם, וא"כ מדוע חיפשו חז"ל טעמים לכך. והיה נראה לב' דכונת הפסוק רק שאירע להם מיתה זו בזמן קרבנתם, ולא דוקא שזה היה טעם מיתתם. אך בחז"ל נראה שהוא אחד מהטעמים למיתתם. [ולכאור' כך מסתבר, דאל"כ, מדוע ציינה התורה שאירע בזמן זה]. שוב הראני מוח"ז הגרמ"ב שלפוברסקי שליט"א, שכ"כ להדיא התרגום יב"ע, שהכונה לזמן מיתתם. אך י"ל דכונתו לתרוייהו.

(109 נ) ונתן אהרן על שני השעירים גרלות. מלשון הפסוק וכן מלשון המשנה (יומא פ"ד מ"א) נראה דהפתקים עצמם קרויין גרלות.

בביאור ענין איש עיתי'

(109 טא) איש עתי - המוכן לכך מיום אתמול. ובשפ"ח הביא מהתורת כהנים, עתי שיהיה מזומן ונקרא עתי שהוא מורגל ללכת שם עתים הרבה. ולכאור' הכונה דמורגל בעלמא ללכת לשם. דאם הכונה דמורגל משנים קודמות ללכת לשם עם השעיר, איך הלך בפעם הראשונה. ועוד שהרי מבואר בחז"ל (עי' מהרש"א יומא טו ע"ב ד"ה שאלו) שלא השלים שנתו. ובאמת ברשב"ם כתב להדיא, דאיש עיתי, היינו איש הבקי בדרכים ובמדבריות, ורגיל בכל עת ששולחין אותו.

אמנם בתיוב"ע מבואר דבאמת הכונה לאיש שהיה בתפקיד זה אף בשנה שעברה. וצ"ע כנ"ל איך בשנה הראשונה נשתלח, הא אינו 'איש עיתי' המבואר בתורה. ועי'.

(פ"ח '109 טא) למלך - עבדו היא ששמה מולך, וזו היא עבודתה, שמוסר בנו לכומרים ועושיין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברנליו בין שתי מדורות האש. שמעתי פעם טעם בהא דהחמירה התורה כ"כ בענין המולך, לפי שכל אדם שהוצרך להביא אחד מבניו למולך, לא היה מביא את בניו העובדים בשדה, כי מי יפרנסנו אם הם יהרגו. וע"כ היה מביא את בנו שלומד תורה, כי בלא"ה אינו מביא פרנסה לביתו. והנה בזמנינו ישנם שכאשר צריכים להשלים מניין [ולעלות לקבר וכו'] או לשמחות וכדו', אין מטריחים את האנשים הבעלי בתים שעובדים, כי איך יפסידו להם את עבודתם. אך לאברכים שעמלים בתורה, אין חוששים מלהטריחם לכל הענינים שיש, מאחר שבלא"ה הם 'רק' לומדים. וזהו ממש ענין המולך! שמזלזלים בערך לומדי התורה"ק. ולא מבינים שלומדי התורה הם אלה שבאמת מחזיקים את העולם, ובזכותם כל העולם ניזון.

★

פרשת קדושים

(פ"ט '109 יא) לא תגנובו - אזהרה לגנוב ממון, אבל לא תגנובו (שמות כ יג) שבעשרת הדברות, אזהרה לגנוב נפשות, דבר הלמד מענינו, דבר שהייבין עליו מיתת בית דין. שמעתי ע"ד

צחות, הא דגונב נפשות נאמר בלשון יחיד, ואילו גונב ממון נאמר בלשון רבים. דגונב נפשות שייך רק באדם פחות ונבזה. משא"כ גונב ממון שייך אף באדם נכבד וחשוב, אשר נהוג לדבר אליו בלשון רבים. וע"כ אומרת לו התורה בלשון רבים, לא תגנובו.

האם הנכשל עובר בלפנ"ע על שהכשיל את מכשילו

(109 יד) ולפני עור לא תתן מכשל. וילפינן מהכא (פסחים כב ע"ב) איסור להכשיל אדם בעבירה, שלא להושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח. ונסתפקתי אם הנכשל עובר בלפני עיור, במה שמכשיל את מכשילו בלאו דלפני עיור. [וכגון השומע לשה"ר, דמכשיל המספר בלפנ"ע].

ואי נימא דעובר, נמצא לפי"ז שגם המכשיל יעבור בעוד לפנ"ע, על מה שמכשיל את הנכשל בלפנ"ע. וכן הלאה והלאה עד אין סוף. והיו שתמהו ע"ז, איך יתכן עבירה שאין לה קץ. אך כבר מצאנו עבירות, שהחורבן שיצא מהם, נשאר לדורי דורים. ואותם החוטאים יורדים עוד ועוד במעמקי שאול. שהרי גם לגהינם אין קץ].

שו"ר בספר ארחות חיים (ע"ס הח"ח, לאוין אר' כד), שהביא מהגאון ר"א גניחובסקי וצ"ל, שהוכיח מהח"ח, שאין הנכשל עובר בלפנ"ע. דאל"כ, אמאי כתב הח"ח שרק למספר יש יותר איסור כשיש יותר שומעים. הא גם להמקבל יש יותר לפנ"ע, במה שמכשיל את המספר, בסיפור ליותר שומעים. וע"כ דהח"ח ס"ל דל"ש לפנ"ע על לפנ"ע. [ועי"ש שהביא מספר חמש ידות ומשור"ת מהרש"ג, שיש לפנ"ע על לפנ"ע].

והנה יש להסתפק באופן שבמעשה אחד מכשילו בכמה איסורים, כגון שמספר לשה"ר. האם עובר בלפני עיור אחד, על מה שמכשיל את השומע בשמיעה אסורה. ומניח לפניו מכשול גדול, שיש בו כמה נפילות. א"ד עובר בלפני עיור כמה פעמים, כנגד כל איסור ואיסור שמכשיל את השומע. והיינו לפנ"ע על שמכשילו בלא תשיא, ולפנ"ע על שמכשילו בביתול מ"ע דואהבת לרעך כו'. [והארננו בזה בס"ד במקומו בלישנא מעליא בלאו דלפנ"ע אר' א].

ואי נימא כצד א', דעובר בלפנ"ע אחד, אע"פ שמכשילו בכמה לאוין. א"כ ה"ה בספיקא הנ"ל, מה שמכשיל את המספר בלפנ"ע, נכלל עם שאר הלאוין שמכשילו. ומטעם זה עובר על לפנ"ע אחד גדול, ואי"ז ממשך כנ"ל. אך אי נימא דעובר בלפנ"ע על כל לאו בנפרד, יש להסתפק אם עובר ג"כ על מה שמכשיל את הנכשל וכו' וכו' כנ"ל.

ובחמלת ד' יתברך, מצאתי מציאה נפלאה, יקרה מפנינים, בספר הר צבי עה"ת (כאן). שכתב לתלות זאת בחקירה אחרת, האם האיסור הוא בתוצאה שנכשל, או בעצם הנחת המכשול. דאם האיסור הוא בעצם נתינת המכשול, א"כ פשיטא דאינו עובר אלא בלפנ"ע אחד בעצם מה שהניח לפניו מכשול. ואח"כ כבר לא אכפת לן אם נכשל עוד ועוד. ורק להצד דתליא בתוצאה, ילה"ס כנ"ל.

הדן לכף זכות שבעל העבירה אינו יהודי

(109 יט) בצדק תשפט עמיתך - כמשמעו. דבר אחר הוי דן את חברך לכף זכות. נשאלתי [מהב"ב שתי"ן] במי שראה אדם עובר עבירה [כגון אוכל מאכלות אסורות], ודן אותו לכף זכות, שאולי הוא גוי. ואיגלי מילתא שבאמת היה יהודי, [או אפי' באופן שנתברר שהוא גוי]. האם קיים בזה את המצוה לדון לכף זכות, או לא.

ולכאור' יש להסתפק בזה, האם הוי כאן 'בצדק תשפט עמיתך', אחרי שסו"ס דן כאן יהודי לכף זכות, [דלכאור' מקיימים המצוה, אף נתברר שהצד חובה היה נכון. וכמו"כ כאן, אף שנתברר שהיה יהודי שחטא, מ"מ נתקיימה המצוה]. א"ד ממ"ע לא קיים. דעד כמה שדן אותו כגוי, א"כ לדבריו אין כאן יהודי שנידון לכף זכות.

ושמעתי לתלות זאת בחקירה שיש לחקור בגדר מצוה זו. האם היא מצוה, שכשוראים חוטא, יש לדון לכ"ז את כל כלל ישראל, שאין ביניהם חוטאים. ולפי"ז קיים המצוה. א"ד הוא מצוה כלפי כל יהודי בפנע"צ. ולפי"ז לכאור' לא נתקיימה המצוה, שהרי כלפי יהודי זה לא דן לכ"ז.

אמנם מסתברא כצד ב'. דמהכ"ת לומר שהוא מצוה כללית על כל עם ישראל. הא בתורה לא כתוב בצדק תשפוט את ישראל, אלא עמיתך. ומבואר דהיא מצוה לכל יחיד. מה גם שדבר פשוט הוא שיש בישראל חוטאים. ומ"מ נראה דאכתי יש להסתפק, דאף להצד הב' י"ל דקיים המצוה, מפאת שדן כאן את יהודי זה לכף זכות, והשתדל שלא לראות בו עול.

והיה אפשר ללכאור', דכיון שענין המצוה הוא, שהאדם יחשוב על רעהו מחשבות של זכות. א"כ לפי"ז לכאור' באופן שדן אותו כגוי, אינו חי עמו במחשבות טובות. אלא אדרבה מתרחק ממנו. אלא דמ"מ לא מסתבר ע"פ הטעם לחלק חילוקים. ד"ל דאע"פ שטעם זה הוא שורש המצוה, מ"מ מקיים המצוה בכל אופן. ונכמו המצוי לדון לכ"ז שאותו פלוני נשתטה. ויש להתבונן בזה.

ביצד להנצל מלאו דלא תיקום ולא תיפור

(פס' יח) לא תקם ולא תטר. כיצד להנצל מלאו זה, איתא בירושלמי בנדרים (פ"ט ה"ד) דכשם שאדם החותך בשר, וירד הסכין לתוך ידו, וכי יעלה על הדעת שינקום מידו, ויחתוך ידו השנייה על שחתכה את הראשונה. כך כשיחשוב אותו ואת חבירו לגוף אחד, לא יעלה על דעתו לנקום בו. והירושלמי מביא ע"ז את הפסוק, ואהבת לרעך כמוך. ומשמע דכונתו היא, דבעינן שיהא כמוך, ע"י שתרגיש שאתם אחד ממש. ואז ממילא האהבה העצמית שבטבע האדם, תכלול אף את חברך.

וזוהו יסודו המפורסם של מרן הגרש"ש זצ"ל, בהקדמתו לשערי יושר, שהאדם צריך להכליל את כל עם ישראל ב'אני' שלו, ועי"כ יאהב את כולם. ואעתיק לשונו הזהב. 'והנה אם בהשקפה ראשונה רגשי אהבת עצמו ורגשי אהבת זולתו, הם כצרות זו לזו, אבל עלינו להשתדל להעמיק בזה למצוא הסגולה המאחדת אותם אחרי כי שניהם דורש ה' מאתנו, וסגולה זו היא שיתברר ויתאמת אצל האדם איכותו של ה"אני" שלו, כי בזה יומד מעלת כל האדם לפי מדרגתו.

'האיש הגס והשפל כל "אני" שלו מצומצם רק בחמרו וגופו, למעלה ממנו מי שמרגיש ש"אני" שלו הוא מורכב מגוף ונפש, ולמעלה מזה מי שמכניס לה"אני" שלו בני ביתו ומשפחתו, והאיש ההולך על פי דרכי התורה, ה"אני" שלו כולל את כל עם ישראל, שבאמת כל איש ישראל הוא רק כאבר מגוף האומה הישראלית'. ועי"ש עוד מש"כ.

עצה נוספת להנצל מלאו זה, היא להתבונן היטב במש"כ החינוך (מצוה רמא). בטעם המצוה. וז"ל: משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ב"ה, ע"כ שישערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשי"ת גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב כו'. ע"כ.

בענין המעשה של הלל הוקן והנכרי שבא להתגייר

ואהבת לרעך כמוך – אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה. וכעיי"ז איתא בשבת (לא ע"כ) מעשה בנכרי אחד שבא לפני הלל, ואמר לו, גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. והשיבו, דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור.

וביאר רש"י שם (ד"ה דעלך סני) דכלל זה כולל אף את המצוות שב"א למקום, דכתיב ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי לו), זה הקב"ה, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חבירך על דברך, לשון אחר, חבירך ממש, כגון גולה גנבה ניאוף ורוב המצוות. ע"כ.

ולכאור' ללשון הראשון של רש"י שם, א"ש טפי מה שהוא כלל גדול, שהרי כולל כל התורה כולה. אך להלשון השני, צ"ע שהרי כמש"כ רש"י, הוא רק ב'רוב המצוות', ואילו הלל אמר שזהו כל התורה כולה. ובפשיטות י"ל דסו"ס לולא הנהגת האדם באופן של מידות טובות, אינו יכול להיות כלל בית קיבול לתורה.

וראיתי בספר 'בצל משכיות הכסף' (ח"ב, להגר"י רייכנברג שליט"א, שיצא לאור עתה, והאריך טובא במעשה זה) שביאר עפ"ד האוה"ח (שמות לט, לב) שע"י התאחדות עמ"י, הרי"ז כאילו וכולם מקיימים כל המצוות. וזהו כונת הלל, שע"י ואהבת לרעך, [והיינו קיום המצוות שב"א לחבירו שהם רוב התורה], הרי"ז כאילו וכולם יחדיו מקיימים כל התורה כולה.

ומעיין זה מצאתי מכבר בספר והערב נא (ח"ג, למרן הגר"י שליט"א), שהביא ביאור מתוק ע"ד רמז, מספר 'סמא דחיי', בכל ענין המעשה עם הלל והגר. דהנה אין אפשרות ליהודי לקיים בעצמו את כל התרי"ג מצוות. ונכפי שביאר האוה"ח הנ"ל. מפני שיש מצוות של מלך ושל כהנים, אשר אחד מהם אינו יכול לקיים מצוות רעהו. וכן מצוות מחזור גרושתו אינה שייכת בכהנים, וכן עזה"ד].

וכתבו חכמי האמת, דמ"מ יש ג' אופנים לקיים כל המצוות. א' ע"י גלגול, כגון שפ"א יתגלגל ככהן, ופ"א כישראל וכו'. [אך לכאור' אינו מהני כ"כ. שהרי את המצוות של מלך, רק יהודים ספורים יכולים לזכות לקיים]. ב' ע"י אחדות עם ישראל, אשר ערבים זל"ז, וממילא נכללים כולם בקיום כל המצוות. ג' ע"י לימוד המצוות, הרי"ז כאילו מקיימם, כמשאחז"ל.

ועפ"ז ביאר בקשת הגר מהלל, למדני כל התורה על רגל אחת, היינו כיצד אוכל לקיים כל המצוות כשאני באותו גלגול, בלא צורך לבוא בכמה גלגולים. ועי"ז השיבו הלל, דא"כ נשארו רק ב' הדרכים הנותרות. א' ואהבת לרעך כמוך, והיינו להתאחד עם כולם, ועי"ז יחשב כאילו קיים עמהם את כל המצוות. ב' ואידך זיל גמור, היינו שילמד כל המצוות, ועי"ז יחשב לו כאילו קיימם.

בגדר המ"ע דואהבת לרעך כמוך

הנה למצוות ואהבת לרעך כמוך, יש לייחד דיבור ארוך, בגדר שיעור החיוב, ומהות המצוה. שהרי זה ברור שאין האדם מחויב לתת לרעהו כל ממונו. ואע"פ שלפי פשוטו, אם באמת מחויב לאהוב את חבירו כפי שאוהב את עצמו, היה צריך לעשות כן. וע"כ שאי"ז הגדר. א"כ מה הוא באמת גדר המצוה. ונחלקו בזה רבותינו. וכפי הנראה, יש בזה ה' שיטות. והנה הם נאספו אצלי באורך, ובתחילה היה נראה להדפיסם כאן. אך מאחר שנשתרעו על פני כמה גליונות. והיריעה כאן קצרה מלהכיל. ע"כ נדפסו עתה בס"ד כקונטרס קטן בפנע"צ, ויעו"ש. ורק אביא כאן בקיצור תמצית ה' הדרכים העולים.

א' דעת כמה ראשונים דגדר המצוה הוא לחוס על כבודו וממנו של חבירו כמו שחס על של עצמו. ב' דעת התרגום יהונתן וכ"ד כמה ראשונים, שהחיוב הוא לאהוב השני, לענין זה, שמה ששנוא עליך, לא תעשה חברך. שיטה ג' שיש ב' דינים במצוה זו. א' מצוה חיובית שלא לעשות לשני כל מאן דסאני עלך. ב' מצוה קיומית, להטיב לשני בלא שיעור. שיטה ד', שיטת רבינו הגרש"ש, (בהקדמת השער"ס), שהאדם צריך להכליל את כל עם ישראל ב'אני' שלו, ועי"כ יאהב את כולם. שיטה ה', היא שיטת ספר הברית ועוד, לעשות לחבירו, מה שהוא מצפה מחבירו שיעשה עבורו. ואכמ"ל, ויעו"ש.

ניתן להשיג הקונטרס 'ואהבת לרעך' הנזכר, בפל' המופיע כאן -

אשמח מאוד בהערות ותגובות [והשגת הגליון] בפל' - 0533130380

הערות הקוראים יפורסמו בל"ג בשבוע הבא